

ПРОБЛЕМИ ПІДХОДІВ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВУЗІВ

Пилипей Л.П.

Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України"

Резюме: досліджено проблеми існуючих підходів, програми професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вузів в історичному аспекті і сучасних умовах.

Проведено анкетування 4600 студентів, встановлено неефективність сучасного нормативного підходу до системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів.

Розроблено теоретично-методичні концептуальні основи професійно-прикладної фізичної підготовки у відповідності до стандартів вищої освіти, а також особисто орієнтовані варіативні програми. Проведено педагогічний експеримент, в якому підтверджується ефективність запропонованої програми професійно-прикладної фізичної підготовки.

Ключові слова: анкетування, програма, професійно-прикладна фізична підготовка, студенти вузів, педагогічний експеримент.

Резюме: исследованы проблемы существующих подходов, программы профессионально-прикладной физической подготовки студентов вузов в историческом аспекте и современных условиях.

Проведено анкетирование 4600 студентов, установлена неэффективность современного нормативного подхода к системе профессионально-прикладной физической подготовки студентов.

Разработаны теоретически-методические концептуальные основы профессионально-прикладной физической подготовки соответствующие

стандартами вищого образования, а также лично ориентированные вариативные программы. Проведен педагогический эксперимент, в котором подтверждается эффективность предложенной программы профессионально-прикладной физической подготовки.

Ключевые слова: анкетирование, программа, профессионально-прикладная физическая подготовки, студенты вузов, педагогический эксперимент.

Resume: the problems of existing approaches as well as programmers of professionally applied physical training of tertiary level students have been studied diachronically and at the present moment.

4600 students have been questioned modern traditional applied to the system of students professionally oriented physical training has proved to be ineffective.

Theoretical and methodological conceptual basis as well as variable individual programmers for tertiary level students professional physical training have been worked out. The pedagogical experiment helol proved the programmer to be effective.

Key words: questinnaiting, professionally- applied physical training, tertiary students, pedagogical experiment.

Аналіз останніх досліджень. Фізичне виховання завжди було одним із засобів підготовки людини до трудової діяльності і пристосування до соціального середовища.

На роль фізичних вправ в підготовці молоді до праці звертали увагу видатні педагоги XV-XIX вв. Джон Локк (1632-1704), Йоган Песталоцці (1704-1827), Йоган Густс-Мутс (1756-1839), Жорж Домені (1850-1917).

Загальна фізична підготовка створює певні передумови для успішної професійної діяльності, опосередковано проявляючись в ній головним чином

через такі фактори, як стан здоров'я, загальну витривалість, концентрація, воля та ін.

Ще в 1891 р. П.Ф. Лесгафт писав: "Вводячи фізичну освіту в професійну, ми маємо на увазі досягнути мистецтво в ремеслі". Напрямок професійного профілювання фізичного виховання розроблявся також професором В.В. Гориневським. Він підкреслював: "Серед робітників часто поширена думка, начебто професійна фізична праця сповна може замінити робітнику фізичну культуру Це велика помилка, фізична культура робітника повинна пристосовуватися до його професії: робітнику – одні вправи, ковалю – інші, поштарю – треті, слюсарю – четверті і т.д. Робити інакше – значить діяти по шаблону, не розбиратися з вимогами організму, не рахуватися з професійними різницями в роботі" [2].

У XIX-XX ст. поступово формувався самостійний напрямок у вивченні психофізичних можливостей людини з метою найбільш ефективного їх використання на певному виробництві. Наприклад, у США розвинулася система організації праці і управління виробництвом під назвою "тейлоризм", яка за рахунок вдосконалення і використання функціональних можливостей організму людини ставила за мету досягти максимум прибутку.

Ідея професійного профілювання фізичного виховання, висунута В.В. Гориневським, в подальшому знайшла своє наукове обґрунтування і практичне застосування в системі фізичного виховання. У 20-30-ті роки XX століття в СРСР було опубліковано ряд робіт, в яких розглядалося питання направленою використання засобів фізичної культури для швидкого і якісного освоєння трудових навичок, підвищення ефективності праці, активного відпочинку і профілактики захворювань. Були зроблені перші кроки в розробці системи фізичних вправ, спрямованих на підготовку молоді до праці. А.А. Зикмунд і А.І. Зигмунд (1923) розробили першу програму фізичного виховання і трудових навичок пролетарської фізичної культури, в якій спробували надати фізичному вихованню професійно-трудова (прикладну) спрямованість. Але великим недоліком цих робіт було те, що

фізичні вправи рекомендувалося замінити імітацією трудових рухів або стандартними робочими позами. Була також зроблена спроба розділити уроки з фізичного виховання на два етапи: перший – загальна фізична підготовка, другий – виховання виробничих навичок. Другий етап повинен був здійснюватись на спеціально відведених уроках. Тобто протиставляючи загальну і спеціальну фізичну підготовку, чисто механічно вибудовували одну над другою.

У Центральному інституті праці була розроблена методика рухової культури у виробничому навчанні. У подальшому ідея ППФП отримала підтримку в працях В.В. Беліновича і А.В. Коробкова. Виробнича фізична культура розглядалася як засіб зміцнення здоров'я працюючих, підвищення їх працездатності, забезпечення прикладного ефекту.

З 1963 року цей досвід знайшов застосування при розробці основ наукової організації праці і частково при формуванні самостійного напрямку – спеціальної психофізичної підготовки людини до конкретного виду професійної праці. В теорії і практиці фізичного виховання така спеціальна підготовка отримала назву професійно-прикладної фізичної підготовки.

На сучасному етапі під ППФП розуміється підсистема фізичного виховання, яка найкращим чином забезпечує формування і вдосконалення якостей особистості, які мають суттєве значення для конкретної професійної діяльності [5].

Аналогічний підхід використовується при підготовці кваліфікованих спортсменів. Теорія і практика олімпійського спорту підкреслює, що гарантом успіхів є строга відповідність системи тренувань спортсменів високого класу специфічним умовам вибраного для спеціалізації виду спорту. Загальна підготовка як неспецифічна в її традиційному розумінні перестала відігравати суттєву роль у тренуванні спортсменів високого рівня і використовується переважно як засіб активного відпочинку. Вона набуває чітко виражений базовий характер, стає тісно взаємозв'язаною як за завданнями так і за змістом з допоміжною (напівспеціальною) і спеціальною

підготовкою. Навіть на ранніх станах багаторічного вдосконалення необхідно строге погодження засобів і методів тренувань, співвідношення роботи різної направленості і тому подібне вимагаючи запланованої в подальшому вузької спеціалізації [3]. Тільки спеціалізована підготовка є запорукою успіхів як у спорті, так і у виробничій діяльності. Існує прямий зв'язок між скороченням строків адаптації студентів до конкретних видів праці і вирішенням глобальної проблеми підвищення ефективності використання ресурсів спеціалістів.

На сьогодні гостро постало питання інтенсифікації виробництва, посилюються вимоги до якості підготовки спеціалістів у вузах, до конкретних видів професійної діяльності, і відповідно, виникає необхідність у профілюванні фізичного виховання з урахуванням вимог вибраної професії.

Існуючі програми обмежуються загальними рекомендаціями без конкретних моделей режимів розвитку загальних і спеціальних професійних якостей. Як наслідок, більше половини випускників вищих навчальних закладів не спроможні якісно працювати з тією ефективністю, якої вимагає сучасне виробництво [6, 8].

На сучасному етапі функціонування вищої освіти відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України "Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра" від 13 грудня 2006 року № 1719 визначено точку виміру в створенні національних стандартів вищої освіти третього покоління. Нині у вузах України здійснюється підготовка фахівців у 48 галузях знань за більш ніж 140 напрямками і спеціальностями.

Різні напрямки підготовки спеціалістів відповідно до стандартів вищої освіти необхідно проаналізувати на подібність і відмінність професійних вимог; систематизувати і згрупувати спеціальності, відповідно до напрямків підготовки спеціалістів у вузах розробити програми.

В той же час система фізичного виховання студентів, що яка склалася в державі, є малоефективною [4]. Вона не забезпечує психофізичну і

професійну готовність випускників до виробничої діяльності та подальшого життя і потребує подальшого удосконалення.

Проблема полягає в тому, що у вузах України діє національна система навчального процесу з фізичного виховання, в якій обов'язковий розділ ППФП, побудований на основі нормативного підходу, відрізняється від європейського.

Аналіз літературних джерел та узагальнення практики ППФП вказують на велику кількість визначень, понять щодо мети і завдань ППФП. Відсутність загального підходу свідчить про необхідність наукової систематизації чисельних напрямків підготовки для групи різних спеціальностей.

Новим підходом до вирішення проблеми підготовки процесу навчання є утвердження прикладного значення фізичного виховання, формування мотивації шляхом демонстрації реальної необхідності і корисності запропонованих фізичних вправ, диференційованих з урахуванням стану здоров'я і подальших кар'єрних очікувань.

У сучасних умовах зростає особиста і соціально-економічна необхідність спеціальної психофізичної підготовки до виробничої діяльності. Змінюється місце і функціональна роль людини в сучасному виробничому процесі. Це вимагає її направленої психофізичної підготовки, оскільки зменшення частки простої фізичної праці зовсім не знімає вимоги щодо психофізичної підготовленості студентів, але змінює її структуру і висуває додаткові вимоги до активного формування психофізичних здібностей за допомогою спрямованого використання фізичних вправ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр. Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту за темою "Теоретико-методичні основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів" (3.1.8.3 п).

Мета дослідження – дослідження існуючих підходів і розробка теоретико-методичних концептуальних основ програм ППФП студентів вузів.

Методи дослідження: логічні методи (теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, передового практичного досвіду, системний і структурно-функціональний аналіз), аналіз законодавчих і нормативних документів, анкетування, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Організація дослідження. На першому етапі проведено теоретичний аналіз і узагальнення наукової, методичної літератури, законодавчих і нормативних актів. Вивчався педагогічний досвід вузів України, СНД, зокрема вузів Києва, Харкова, Львова, Черкас, Москви, Санкт-Петербурга, Астрахані, Томська, Мінська тощо.

На другому етапі впродовж 1996-2008 рр. проведено дослідження в Державному вищому навчальному закладі "Українська академія банківської справи Національного банку України".

Шляхом анкетування, в якому взяли участь понад 4600 студентів, та за допомогою інших методів щорічно вивчались ефективність і дієвість проблеми основних концептуальних положень програм фізичного виховання стосовно розділу ППФП студентів вузів.

На основі обміну отриманої інформації досліджувалися форми, структура, зміст ППФП.

Результати дослідження та їх обговорення. У процесі багаторічного аналізу літературних джерел, власних спостережень, анкетування більше 4600 студентів встановлено, що не дивлячись на те, що ППФП як окремий розділ включено до програми фізичного виховання студентів вузів з 1963 року, у студентів не сформовано чітке уявлення про завдання, форми, засоби і актуальність ППФП.

Лише 30 % опитаних вважають, що ППФП потрібна для студентів, але чітке уявлення про її завдання мають лише 0,5 % респондентів (рис. 1).

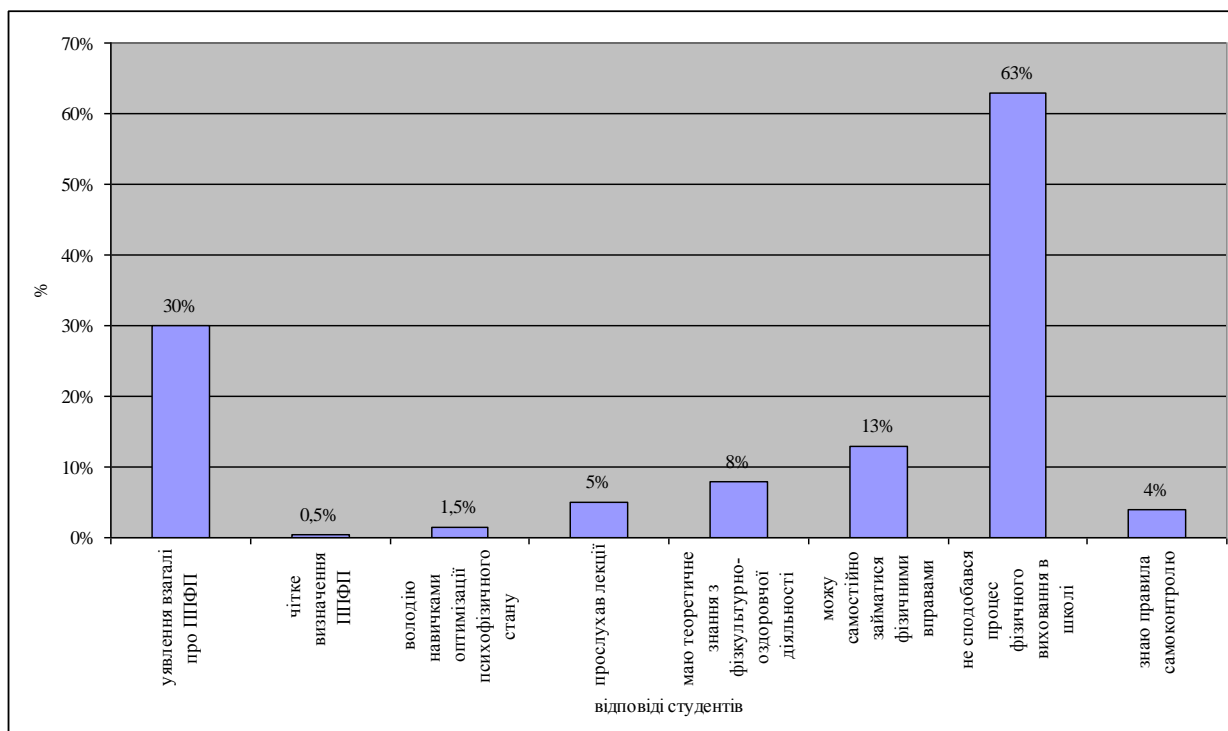

Рис. 1. Відповіді студентів стосовно професійно-прикладної фізичної підготовки

На наявність теоретичних знань з фізкультурно-оздоровчої діяльності вказали лише 8 % опитаних. На уміння займатися фізичними вправами самостійно вказали 13 %, але тільки 1,5 % підтвердили, що вміють самостійно оптимізувати психофізичний стан. Лише 4 % опитаних вказали на знання правил самоконтролю під час занять фізичними вправами і професійною діяльністю.

Однією з причин відсутності знань, умінь, сформованості мотивації стосовно ППФП є організація процесу фізичного виховання в школах, ліцеях. Негативну оцінку процесу фізичного виховання в школах, ліцеях, коледжах дали 63 % опитаних респондентів

Система ППФП з нормативно командним підходом виявилась неефективною через неспроможність охопити інформаційну складність системи ППФП у вузі. Верхній рівень керівництва, який не має достатньої

системи інформаційного забезпечення, не в змозі контролювати поведінку системи ППФП включно до низового рівня, до студента, який володіє лише мінімальним обсягом інформації і виконує тільки вказівки викладачів. Тобто у цій системі не тільки існує дефіцит інформаційного забезпечення, а й відсутні умови до самоорганізації. А на успіх в системах ППФП можна розраховувати тільки в тому випадку, коли максимально задіяний потенціал самоуправління. Тобто необхідно наблизити управління ППФП до природної організації.

У процесі нашого дослідження ми не знайшли окремої теорії, яка б узагальнювала проблеми процесу ППФП студентів, здійснювала переробку цієї інформації, прогнозування та програмування як складових, так і всього процесу ППФП в цілому.

Відсутність загальної теорії та повної концепції ППФП студентів вузів, які б відповідали сучасним світовим і вітчизняним науковим уявленням про процес ППФП, поставила нас перед проблемою розробки теоретико-методичних основ ППФП студентів вузів.

Для того, щоб знайти відповідь на питання, яке теоретико-методичне обґрунтування повинно бути і якою повинна бути система ППФП, шляхи її управління, а також щоб досягти прогнозованих результатів в конкретних умовах ситуації навчальної і виробничої діяльності, ми використали системно-синергетичне проектування.

На підставі проведеного дослідження була розроблена програма ППФП, особисто орієнтована на студентів, в якій передбачені моделі для розвитку загальних і спеціальних якостей, алгоритм використання моделей у відповідності з Болонським процесом. Створено 3 блоки для занять ППФП – за місцем проживання студентів у гуртожитках (вул. Прокоф'єва, вул. Якіра) і за місцем навчання.

Розроблено розклад занять, сформовано навчальні відділення залежно від рівня підготовленості, інтересів і бажань займатися, з використанням засобів і вправ певного виду спорту чи системи оздоровлення.

Проведений педагогічний експеримент у відповідності з теорією і практикою наукових досліджень підтвердив ефективність запропонованої програми системно-синергетичного проектування ППФП, що виявилось у сформованості мотивації сфери до занять ППФП. У 98 % студентів експериментальної групи середній бал склав 4,8 на IV курсі проти 3,9 на I курсі при достовірному поліпшенні рівня інтегрального показника розвитку спеціальних фізичних якостей.

У системі ППФП найбільший обсяг інформації повинен концентруватися на рівні викладача-студента. Студенти повинні бути самоорганізовані і вміти повністю самостійно вирішувати проблеми індивідуальної організації. Кожен студент має свою індивідуальність на рівні генотипу, досвіду, соціуму, яка визначає інформаційну програму поведінки. Наприклад, можливе поєднання командно-нормативного підходу і системи самоуправління у випадку необхідності стабілізувати систему для підтримки стану динамічної рівноваги.

Система ППФП повинна враховувати структуру, ідеологічні, методологічні основи, певну направленість, цілі, завдання, принципи, критерії, які, виходячи з вимог до особистості професіонала, забезпечуються за допомогою спеціальних засобів і методів, форм організації студентів, програм і нормативів які відображають вимоги до змісту і результатів ППФП і перспективу розвитку професії [1].

Дослідження А. Сіпцова, Т. Пристанської, А. Трададюк, з урахуванням існуючих науково-теоретичних досягнень, і передового педагогічного досвіду дають ґрунтовну підставу вважати ППФК специфічною, відносно самостійною і важливою складовою системи безперервної професійної освіти [7].

У зв'язку з цим виникла потреба в уточненні існуючого понятійного апарату ППФП на основі порівняння базових термінів та визначення найбільш інформативних методологічних аспектів. Існуючі в літературних джерелах визначення самого поняття ППФП, як правило, дещо

фразеологічно перенасичені. Це ускладнює його використання в методичних цілях та засвоєння студентами. Більш лаконічним може бути визначення ППФП як спеціально організованого процесу з вибірково спрямованим використанням засобів фізичної культури і спорту для підготовки людини до конкретної професійної діяльності.

Ключовим терміном робіт є поняття педагогічного процесу ППФП в системі фізичного виховання студентів вузів всіх спеціальностей.

Аналіз свідчить, що в розумінні і використанні поняття ППФП існують значні розбіжності і виникає багато нез'ясованих питань. Проте в кожному визначенні є певне раціональне зерно. Незважаючи на розбіжності суджень, вчені оперують цим поняттям як науковою, професійною категорією. Це пов'язано зі спробами розробити ефективні методи підготовки у вузах певного профілю. ППФП повинно передбачити суто наукове проектування і точне відтворення педагогічних процесів, що гарантують високий рівень підготовки студентів.

ППФП – це процес системно-педагогічного проектування засобів та методів загальної, спеціальної, фізичної та психофізіологічної особистісної орієнтованої підготовки студентів до професійної діяльності.

Висновки

1. Існуючий у системі ППФП студентів вузів нормативний командний підхід виявився неефективним на сучасному етапі.

Зокрема, встановлені:

- відсутність теоретичних знань у студентів;
- відсутність необхідного методичного забезпечення;
- консервативність існуючих програм;
- неврахування сучасних вимог;
- неврахування мотивації студентів.

2. Особистісно орієнтоване проектування процесу ППФП студентів повинно передбачати:

- сформованість мотиваційної сфери у студентів;

- теоретико-методичне забезпечення для самостійних занять ППФП;
- час занять, місце проживання студентів і можливість занять за місцем проживання;
- зворотній зв'язок про хід і стан процесу підготовки;
- перспективу змін у професіограмі спеціальностей і своєчасну корекцію процесу підготовки.
- наявність гнучкої програми з розробленими моделями для розвитку спеціальних якостей з алгоритмом у відповідності зі спеціальністю.

Перспективи подальших розвідок з даного напрямку – розробка комп'ютерного забезпечення програми ППФП студентів економічного профілю.

Список використаної літератури

1. Ильинич В. И. О некоторых проблемных вопросах ППФП (вопросы теории). / В. И. Ильинич // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 3. – С. 13-15.
2. Лесгафт П. Ф. Собрание сочинений. – Приготовление учителей гимнастики в государствах Западной Европы / П. Ф. Лесгафт. – М., ФИС, 1953. – Т. 4. – С. 204-205.
3. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в Олимпийском спорте: история развития и современное состояние / В. Н. Платонов // Наука в олимпийском спорте, спец. Вып. – 1999. – 29 с.
4. Раевський Р. Т. «Фізическіє упражненія в режимі дня студента» Р. Т. Раевский, В. И. Ильинич, В. И. Рейзик. – Минск, 1977.
5. Раевский Р. Т. Профессионально-подготовительная физкультура студентов технических вузов: учеб. пособие / Р. Т. Раевский. – М.: Высшая школа, 1985. – 136 с.
6. Раевський Р. До проблеми кадрового забезпечення фізичного виховання студентської молоді / Р. Раевський, С. Канішевський, В. Лапко, О. Папочко // Матеріали науково-практичної конференції "Актуальні проблеми руху" "Спорт для всіх" у контексті європейської інтеграції України. – Тернопіль, 2004. – С. 335-337.
7. Сипцова А. Аналіз сучасного стану та перспективи оптимізації ППФП в навчальних закладах різних типів і рівнів акредитації / А. Сипцова, Т. Пристанська, А. Трададюк // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць. – Львів: 2006. – Вип. 10. – С. 313-318.
8. Халайджі С. Соціальне замовлення на ППФП і психофізичну підготовку фахівців енергетичного комплексу / С. Халайджі // Матеріали ІХ Всеукраїнської конференції аспірантів галузі фізичної культури і спорту. – Львів, 2006. – Т. 3. – С. 129-133.

Авторська довідка

Прізвище, ім'я по батькові: Пилипей Леонід Петрович

Місце роботи: Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України" (м. Суми)

Посада: Завідувач кафедри фізичного виховання

Науковий ступінь: доцент

Вчене звання: кандидат педагогічних наук

Службова адреса: м. Суми, вул. Петропавлівська, 57

Домашня адреса: м. Суми, вул. Дем'яна Коротченка, 14, кв. 90

Телефон: 8(0542) 619-912; 619-156